

Hoe vind je goede teksten?

Voor *Fons 14* schreef ik een artikel over hoe je goede vragen kunt stellen bij teksten. Centraal hierin staan vragen die leerlingen motiveren om met teksten aan de slag te gaan en die hen tegelijkertijd aanzetten tot dieper lezen. De positieve reacties van lezers waren warm, maar gingen vaak samen met de vraag *Met welke teksten werk ik dan het beste?* en *Waar vind ik die teksten?*. Ook in mijn contacten met leraren en studenten komt de vraag naar goed en geschikt bronmateriaal vaak terug. Er ligt online en in de brievenbus heel wat tekstmateriaal te rapen, maar de toepassing in de klas of de koppeling ervan aan een bepaalde leerlingengroep doet leraren soms twijfelen.

Gino Bombeke

In dit artikel krijg je aanbevelingen rond vier aspecten: aanbod, lay-out, talige moeilijkheidsgraad en aanpak. Deze suggesties zullen je helpen om gericht bronnen te kiezen of een gerichte selectie te maken uit verschillende teksten. Aan het einde van dit artikel vind je een overzicht van 'webgoud': online bronnen die je zeker zullen voeden wanneer je op zoek gaat naar zinvolle en aantrekkelijke teksten om met je leerlingen te verwerken.

BLOK 1 – AANBOD

- Gebruik **authentieke en rijke teksten**. Kies voor teksten die terug te vinden zijn in het dagelijkse leven en vermijd artificieel bronmateriaal zoals uitgeschreven radiofragmenten, nageemaakte nieuwsberichten of gespeelde situaties. Kies voor originele bronnen en gebruik die in hun oorspronkelijke lengte: bij inkorting of bewerking kan

de inhoud van de tekst immers een andere invulling krijgen.

- Selecteer teksten die boeiend zijn, maar die ook **nuttig** zijn buiten de school. Een leerling zou na het lezen van de tekst iets meer moeten weten en de inhoud moet uitnodigen om ermee aan de slag te gaan (reactie schrijven, gesprek houden, toepassingen bedenken of voorbeelden geven) of het onderwerp te verdiepen.
- Kies voor **boeiende en uitdagende teksten**. Zo zullen leerlingen bij de verwerking echt met de inhoud bezig zijn. Je versterkt dit nog door leerlingen een betekenisvolle en uitdagende opdracht te geven die verder gaat dan enkel vragen over de inhoud van de tekst beantwoorden. Daarover lees je meer in het artikel *Wat vraag je nu eigenlijk?* in *Fons 14*.
- Varieer in het aanbod. Laat leerlingen kennismaken met **verschillende soorten teksten**. Leerlingen gaan op school

Over de auteur

GINO BOMBEKE

startte in 2001 als leerkracht Nederlands en Engels. Hij gaf 14 jaar les in het secundair onderwijs. Op dit moment werkt hij als vakbegeleider Nederlands voor Katholiek Onderwijs Vlaanderen en als lector en stagebegeleider aan de Educatieve Master Nederlands van de faculteit Letteren (KU Leuven).

zeer vaak aan de slag met informatieve bronnen, maar ook columns, interviews, overtuigende teksten (met een duidelijke pro of contra) of brochures zijn boeiend materiaal. Bekijk daarbij het begrip 'tekst' zo ruim mogelijk, zowel op het vlak van geschreven als op het vlak van gesproken bronnen: handleidingen, bijsluiters, brochures, stappenplannen, reisgidsen, podcasts, interviews, documentaires, reclame en infographics kunnen een boeiend uitgangspunt opleveren.

Feit en fictie

Fictionele teksten komen in het secundair onderwijs heel vaak aan bod in taalvakken, geschiedenis, cultuurwetenschappen en godsdienst. Toch kunnen literaire fragmenten ook boeiende bronnen zijn om mee aan de slag te gaan in STEM-vakken, maatschappij en welzijn of toerisme. Ze kunnen niet enkel dienen als introductie, maar lenen zich ook voor vergelijkings- en onderzoeksopdrachten waarbij romans of filmfragmenten behandeld worden als bron naast zakelijke teksten.

Bij documentaires kan het ook heel boeiend zijn om in te gaan op de dunne grens tussen feit en fictie. Hetzelfde geldt voor podcasts, autobiografieën en reisverhalen. Bovendien lenen deze bronnen zich heel goed voor onderwerpen die te maken hebben met literaire competentie, zoals retoriek en spanningsopbouw.

BLOK 2 – LAY-OUT

- Bij het omgaan met teksten spreekt het voor zich dat je stilstaat bij de inhoud en het taalgebruik. Toch is het ook belangrijk in te gaan op de **manier waarop de tekst is opgebouwd én is vormgegeven**. Titels, tussentitels, tekstmarkeringen, aanduidingen en visuele elementen bij bijvoorbeeld de inleiding of conclusie vormen belangrijke ondersteunende elementen voor leerlingen in het omgaan met bronnen. Uit peilingen blijkt bijvoorbeeld dat heel wat leerlingen aan het einde van het secundair onderwijs moeite hebben met het herkennen van overtuigende teksten, zowel op het gebied van

inhoud als wat betreft de vorm.

- Bied teksten aan **zoals je ze in de werkelijkheid tegenkomt**. Het feit dat het bronmateriaal een aantrekkelijke vormgeving heeft, zal zeker een motiverend effect op leerlingen hebben. Bovendien laten artikels uit actuele bronnen het makkelijker toe om een brug te leggen tussen de werkelijkheid die leerlingen kennen en nieuwe concepten en termen die rond het onderwerp aan bod zullen komen.
- Kies voor teksten waar de afbeeldingen en illustraties echt betekenis hebben en die **meer zijn dan een illustratie bij de inhoud**. Diverse media gebruiken vandaag sjablonen waardoor bijvoorbeeld stockfoto's gebruikt worden om een verplicht afbeeldingsvak op te vullen. Deze generieke beelden dragen niet bij tot de inhoud.
- Schematische weergaves van teksten, hand-outs van PowerPoint-presentaties of verkorte formuleringen (bijvoorbeeld in een correctiesleutel of bij modelnotities) kunnen houvast geven aan leerlingen. Toch is het noodzakelijk hier voorzichtig mee om te springen. Het nadeel is immers dat de kernwoorden wel worden opgenomen, maar dat de relaties tussen de verschillende onderdelen uit deze weergaves worden geschrapt. Voor kenners is dit geen probleem, maar vaak zijn deze relaties net een fundamenteel onderdeel van de kennis die leraren met leerlingen willen opbouwen. Leerlingen hebben meer aan teksten met een **herkenbare structuur**, waar **verbanden** liggen tussen de verschillende tekstdelen.

BLOK 3 – TALIGE MOEILIKHEIDSGRAAD

- Houd bij de selectie van je teksten niet enkel rekening met de inhoud van de bron. Sta ook stil bij de **gebruikte woordkeuze**, de complexiteit van de vaktaal en de context. Maak hierbij ook de terugkoppeling naar de leerlingen

Online of op papier

Leerlingen werken op school vooral met afgedrukte teksten. Toch is het ook belangrijk voldoende gebruik te maken van ict-bronnen en online teksten. Deze bronnen bevatten immers niet enkel woorden en statische afbeeldingen, maar ook audio, video en links naar andere teksten. Hoewel leerlingen in hun dagelijkse leven vaak in contact komen met deze bronnen, hebben ze het soms moeilijk om bij het doorklikken een globaal overzicht te behouden. Ook bronnenselectie, online zoeken en omgaan met de veelheid aan informatie en interne doorverwijzingen zijn aspecten die expliciet aandacht verdienen.

die met deze tekst aan de slag gaan: kennen zij de voorbeelden die vermeld worden en begrijpen zij alle verwijzingen? In veel handboeken komen de woordenschatopdrachten na het lezen. Het kan boeiend zijn om ze net vooraf op te nemen.

- Zowel voor de inhoud van de tekst als voor het analyseren ervan, is het belangrijk dat de leerlingen over relevante **contextinformatie** beschikken. Maak het tekstmateriaal daarom toegankelijk voor hen: sta vooraf stil bij de achtergrond van personen die in een podcast geïnterviewd worden, laat leerlingen nagaan wie de zender van een bericht is, geef leerlingen historische of politieke context bij een cartoon of laat hen die opzoeken.
- Vermijd geen teksten omdat je denkt dat ze te moeilijk zijn voor leerlingen. Kies voor teksten die enerzijds **natuurlijke taal** bevatten, maar anderzijds

minder frequente woorden niet uit de weg gaan. Zet actief en gespreid in op verfijning van jargon en op woordenschatstrategieën. Deze laatste komen in de lespraktijk wel aan bod, maar vaak in geïsoleerde woordenschatlessen. Wanneer leerlingen ze echt moeten toepassen om een moeilijke tekst te verwerven – of te overleven – zullen ze veel relevanter blijken.

- Voorzie **ondersteuning** in de vorm van taakkaarten, instructiefilmpjes, pictogrammen en digitale tools. Laat toe dat leerlingen deze gebruiken bij het uitvoeren van de opdrachten bij het tekstmateriaal waarmee je hen laat werken. Voor sommige leerlingen zal het nodig zijn om op bepaalde momenten expliciet stil te staan bij lees- en luisterstrategieën.

BLOK 4 – AANPAK

- Houd bij het selecteren van teksten niet alleen rekening met de inhoud en kenmerken van de tekst, maar ook met **wat je met je leerlingen wil bereiken**. Vertrek van waar ze staan en ga zo na of de tekst zich het beste leent voor dit doel. Als leerlingen bijvoorbeeld geen voorkennis van bepaalde concepten of vaktaal rond een onderwerp hebben, dan kan een gespecialiseerd artikel vol abstracte formuleringen te vroeg komen. In dat geval is het zinvol in te zetten op preteaching om vanuit de herkenbare, alledaagse wereld en taal een brug te slaan naar de abstracte inhoud die in de tekst aan bod komt. Omgekeerd mogen teksten een hogere moeilijkheidsgraad krijgen wanneer leerlingen hier klaar voor zijn.
- Laat teksten **gespreid, op regelmatige basis** aan bod komen in je lessen. Soms komen teksten heel geclusterd aan bod, vooral bij de start van een semester, wanneer leraren weinig tijdsdruk ervaren. Plan het aantal teksten in de loop van het schooljaar en ga er actief mee aan de slag, zodat leerlingen niet plots een lange periode geen tekst onder ogen krijgen. Bewaak schoolbreed ook dat leerlingen in alle

vakken leeskilometers maken én dat collega's van andere vakken ook aandacht hebben voor de principes uit dit artikel.

- Werken met teksten is altijd verbonden met **nadenken over teksten**. Welke informatie staat er wel, welke niet? Hoe wordt de informatie aangeboden? Kun je dit verbinden met wie de boodschap brengt, wat de achtergrond van de auteur is en welke bedoeling deze heeft? Stel deze vragen expliciet; laat leerlingen altijd de koppeling maken tussen de inhoud van de tekst en het doel van de maker.
- Aan het einde van het middelbaar onderwijs zijn Vlaamse leerlingen goed in het vinden van informatie binnen één bron. Ze scoren minder goed op **informatie uit verschillende bronnen samenbrengen** of verschillende **teksten kritisch vergelijken**. Door verschillende bronnen rond hetzelfde onderwerp te gebruiken, verhoogt het inzicht van je leerlingen. Het laat je ook toe om rijke opdrachten te formuleren die vragen om informatie samen te brengen en te vergelijken, afwegingen te maken of een voorkeur uit te spreken.

Praktijktip - laat leerlingen zelf teksten inbrengen

1. Geef leerlingen een overtuigende tekst (pro of contra) die aansluit bij een onderwerp dat in de les aan bod kwam (een betoging of maatregel, een technologische vernieuwing, een maatschappelijk probleem), zo kun je garanderen dat leerlingen achtergrond hebben over de inhoud, de concepten en de specifieke woordenschat die hierbij aansluit.
2. Vraag leerlingen om in duo een eerste reactie op dit artikel te geven. Zijn zij het eens met de inhoud? Herkennen ze dingen die in de les aan bod kwamen?
3. Vervolgens gaat elke leerling op zoek naar één aanvullende bron en dan de inhoud hiervan te vergelijken met het standpunt van de auteur van de overtuigende tekst.
4. In een volgende stap wisselen twee duo's informatie uit. Welke gelijkenissen en verschillen vonden zij? Ze kijken samen naar hun eerste reacties, stellen deze bij en leggen verbanden met de nieuwe bronnen.
5. Ten slotte schrijven de leerlingen hun reactie op de overtuigende tekst uit.

Fake news en Framing

Het aanbod aan *fake news* en ongecontroleerde informatie ligt bij online bronnen gemiddeld hoger dan bij traditionele geprinte media. Een les opbouwen rond bronnen met onjuiste informatie, zal de kritische leeshouding van onze leerlingen versterken.

Ook aandacht voor framing of gestuurde informatie is belangrijk om leerlingen te wapenen als kritische mediagebruikers. De teksten die we gebruiken, zullen – bewust of onbewust – informatie vanuit een specifieke invalshoek belichten. Dat kan inhoudelijk door bijvoorbeeld het overbelichten van voor- of nadelen of het meer of net minder plaats geven aan een bepaalde stem in het debat. Ook vormelijk (door bijvoorbeeld woordkeuze, keuze van afbeelding, vet plaatsen van bepaalde woorden of zinnen) kan informatie gekleurd worden weergegeven. Het is daarom belangrijk in de interactie met leerlingen deze aspecten expliciet aan bod te laten komen.

BLOK 5 – WEBGOUD

- **Rijksteksten.org:** deze knappe website van de Taalunie geeft niet alleen informatie over wat rijke teksten zijn en hoe je er in de klas mee aan de slag kunt, maar bevat ook een schat aan concreet bronmateriaal. Je kunt filteren op leeftijd, teksttype, thema en domein. Een schitterend vertrekpunt, zeker voor leraren die over de vakken heen met teksten aan de slag willen. Lees er meer over op p. 30-31 van dit nummer.
- De Nederlandse bron **NEMO Kennislink (nemokennislink.nl)** verzamelt duizenden verschillende teksttypes over uiteenlopende wetenschappelijke onderwerpen. Taalleraren én leraren van zaakvakken zullen er een boeiende selectie aan actuele en onderbouwde artikels vinden. Ook podcasts, blogberichten, opinies en beeldfragmenten maken deel uit van deze databank.
- Voor Vlaams beeld- en audiomateriaal blijft **het Archief voor Onderwijs (onderwijs.hetarchief.be)** een logisch vertrekpunt. Sinds 2022 kunnen ook leerlingen inloggen en geluidsmateriaal en filmpjes terugvinden van VRT, VTM en regionale zenders.
- **‘De taalcompetente leraar’** is een concrete en praktijkgerichte publicatie die invulling geeft aan de taalcompetenties die alle leraren moeten hebben om hun leerlingen vakinhoud bij te brengen én hun taalgebruik te stimuleren. In taalcompetentie 5 staat het kiezen en selecteren van talig geschikt lesmateriaal centraal. Je kunt de publicatie lezen of de podcast beluisteren.

